

Elena CONSTANTIN (PREDA)*

ȘCOLILE SECUNDARE DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA 1918-1948 **

Secondary Schools in Romania Between 1918 and 1948

Abstract: In the Romanian educational space, secondary education underwent various paradigm shifts, after 1919, having as main responsibility the formation of a nation with a deep general culture, formed for university education and prepared for raising the level of education throughout the country. According to the pedagogical currents of the time, secondary education was presented as an intellectual school, but with lower-than-expected performance, which led to the introduction of exams at the end of each school year and the baccalaureate exam in 1925, hoping to increase the quality of education and, consequently, to have well-prepared graduates. The impact produced by these changes led to the increase of philosophical education, starting with 1926, in the idea of training students in the spirit of conceptions about the world and life, as a result of finding that young people were disoriented, professionally. This type of education, focused on theorizing, developed to the detriment of realist education, reaching in the first half of the twentieth century the conclusion that in Romania were trained too many clerks and too few “people with a trade”. Only after the great economic crisis of 1931 the high school acquires practical orientation, and from 1934 it returns to the old form of high school, as a school of general culture, a school for the selection of intellectual elites.

Normal schools are constantly evolving in number, immediately after the war, in line with democratic ideas and socio-political needs that required an educated citizen, able to manage the two consequences of electoral and agricultural reforms, the vote and private property. The *normal school*, in general, participated intensely in the increase of the educational level, especially in the rural environment, particularly in the conditions in which the number of

---

* doctorand, Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, Facultatea de Istorie și Geografie

** *Acknowledgement: Această lucrare a fost realizată cu sprijinul proiectului POCU 153770, cu titlul: “Accesibilitatea cercetărilor avansate pentru o dezvoltare economică sustenabilă - ACADEMIKA”, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014 – 2020.*

teachers and the number of normal schools increase, so that in the interwar period the number of normal schools had reached 111, approximately two schools in each county, each school doubled the number of classes, the number of years of study increases from six years to seven years, by the law of 1924 and from seven years to eight years in 1931.

Individualism focused on the formation of the individual and starts from the fundamental premise that the human individual is of paramount importance in society. The society being made up of educated individuals, it had all the chances to become an educated society.

Keywords: school; secondary education; normal schools; level of education; reforms

*

Cadrul legislativ al înființării școlilor secundare în România (1918-1948)

Prima parte a secolului al XX-lea, din punctul de vedere al sistemului educațional, se definește ca o epocă de progres și uriașe schimbări, care au influențat întreaga societate românească. Progresele sistemului de instruire publică au fost posibile datorită legislației modificate după 1918, cu implicarea autorităților publice, a intelectualilor și a tuturor celor care credeau în educarea poporului și aveau scopuri comune, respectiv de a consolida practicile legate de instruirea publică dinaintea Primului Război Mondial, de a reduce analfabetismul și de a crește nivelul educațional al nației.

Dorința de reformare se întâlnește la jumătatea drumului cu necesitatea impusă de noile realități ale României Mari. Nu se pleca de pe un teren gol, înainte de anul 1918 au existat inițiative legislative cu mare impact național implementate de Mihail Kogălniceanu și Spiru Haret. Reforma haretiană de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, în special reforma prin intermediul legilor pentru învățământul secundar și superior (1897), învățământul profesional (1899) și învățământul preșcolar (1909), a avut consecințe pozitive asupra sistemului de educație. Obiectivele modificării cadrului legislativ au vizat, în special, cadrul funcțional al școlilor normale, astfel a crescut durata cursurilor acestei filiere a învățământului secundar de la cinci la șase ani, avându-se în vedere sporirea numărului de ore alocate practicii pedagogice, singurul mijloc de creștere reală a competențelor profesionale ale învățătorilor. Având în vedere realitățile României de dinainte de Primul Război

Mondial, unde peste 80% din populație locuia în mediul rural erau vizate și problemele legate de selecția viitorilor elevi ai școlilor normale, pepiniera de învățători și dezvoltarea infrastructurii școlare¹.

Evoluția cadrului legislativ al instrucțiunii publice a fost o victorie la finalul unei lupte de viziuni, pe de o parte se dorea motivarea accesului tinerilor la educație, iar pe de altă parte se evidenția nevoia de resurse materiale și financiare pentru realizarea primului deziderat. Viziunile ar fi putut fi complementare dacă situația socio-economică ar fi permis-o și resursele financiare ar fi fost îndestulătoare. În anul 1928 C. Rădulescu-Motru se opune public reformei învățământului secundar inițiat de ministrul, dr. C. Angelescu, aducând următoarele argumente de susținere a ideii transformării învățământului teoretic în învățământ tehnic și a susținut reducerea numărului de gimnazii. El pornește de la discursul lui C. Angelescu, ținut pe 18 mai 1928 în fața *Comisiunii instituite pentru programele analitice*, în care ministrul amintea de criticile sale, motiv pentru care Rădulescu-Motru explică de ce a criticat legea învățământului secundar: „ 1. Legea cea nouă încurajează înmulțirea absolvenților gimnaziali teoretici la sate, un fel de proletariat în fașă, foarte primejdios pentru viitorul țării: 2. Legea cea nouă consfințește marele număr de gimnazii existente în țară, ca gimnazii teoretice, în loc de a lăsa din ele jumătate, dacă nu mai mult, ca gimnazii de învățământ practic, cu altă organizare, așa cum se prevedea prin proiectul de lege de la 1925. Adică în esență critica mea se îndreaptă în contra tendinții de a se universaliza cultura generală în dauna culturii practice de specialitate”².

Constantin Angelescu răspundea, puțin sarcastic: „Această scrisoare arată însă că D. Rădulescu-Motru nu cunoaște dispozițiunile legii”³, pentru că legea nu prevedea înmulțirea gimnaziilor, noua lege se adresa doar învățământului teoretic, iar pentru învățământul practic se preconiza o nouă lege. La afirmația lui Rădulescu-Motru că sunt mai multe gimnazii decât școli practice, ministrul invocă numărul de 170 de gimnazii și 441 școli profesionale, cifre ce ar depăși totalul școlilor teoretice⁴.

Problema analfabetismului și proporția redusă a absolvenților învățământului secundar și terțiar, în cadrul populației cu vârsta de peste 7 ani, erau departe de statisticile statelor europene. La aceste probleme se adăugau sărăcia locuitorilor din mediul rural și starea precară de sănătate a acestora, toate

---

¹ Florin Marius Pavelescu, *Învățământul din România în perioada 1919-2017* (București: Academia Română, Institutul Național de Cercetări Economice, 2018), 79.

² Constantin Schifirneț, *Dr. Constantin Angelescu: idei novatoare și acțiuni de dezvoltare a învățământului* (Buzău: Editura Editgraph, 2008), 81.

³ Schifirneț, *Dr. Constantin Angelescu*, 81.

⁴ Schifirneț, *Dr. Constantin Angelescu*, 81.

la un loc nu făceau altceva decât să ofere o forță de muncă necalificată și fragilă, situație nefericită pentru starea economică a țării. Iată cum, sănătatea și nivelul educației accentua starea de subdezvoltare națională.

O altă viziune cu privire la centralizarea instrucțiunii era susținută de grupul format din Dimitrie Gusti, Nicolae Iorga și Petre Andrei, foști miniștri, care erau de părere că centralizarea ducea la reducerea drastică a calității educației, la pierderea tradițiilor și propuneau limitarea accesului la liceele teoretice printr-o selecție exigentă.⁵ În acest context, au apărut diferențe de opinie cu privire la schimbările legislative legate de instrucțiunea publică adoptate în perioada 1919-1928. Cu toate divergențele au fost realizate următoarele progrese: s-a adoptat o nouă lege învățământului primar și primar-normal, s-au modificat reglementările de ordin legislativ referitoare la învățământul secundar și au fost înființate noi instituții de învățământ superior capabile să formeze resursa umană atât de necesară în educație.

Reglementările au avut consecințe pozitive pe termen lung, astfel a crescut prestigiul învățătorilor, salarizarea acestora era motivantă, s-au construit noi școli și s-a consolidat încrederea poporului în educație. Această schimbare de paradigmă a fost cel mai important succes care s-a dovedit a fi și stâlpul de consolidare a statului național român.

Constantin Angelescu (1869-1948), un demn urmaș al lui Spiru Haret, datorită apartenenței la Partidul Național Liberal, a fost numit ministru al învățământului pentru primul mandat în data 12 decembrie 1918 și în discursurile sale, afirma: „consolidarea unui neam și a unei țări se obține înainte de toate prin răspândirea culturii în păturile cele mai adânci ale poporului” (cf. C. Schifirneț, 2008). Constantin Angelescu a construit cele mai multe localuri de școală, a îmbunătățit infrastructura învățământului primar și secundar, a impus înființarea de cantine în școli, utilizarea radioului (1934), recomanda vizionarea filmelor educative în școli cu subiecte despre România, economia, natura, tradițiile acesteia. Pentru a controla starea de sănătate a elevilor a impus școlilor completarea de fișe medicale cu referire la starea lor de sănătate, la începutul fiecărui an școlar. De asemenea, a reformat sistemul de salarizare prin mărirea numărului de gradații care puteau fi acordate.

În anul 1928 a fost votată *Legea învățământului secundar*, acțiune importantă pentru modernizarea învățământului românesc, în condițiile în care s-a stabilit ca durata cursurilor din învățământul secundar inferior să fie de trei ani, iar

---

⁵ Dimitrie Gusti, *Un an de activitate la Ministerul Instrucției, Cultelor și Artelor, 1932-1933*, (București: 1934), 260.

cea a cursurilor din învățământul secundar superior, de patru ani s-a desființat clasa a VIII-a, s-a introdus principiul *liceului unitar*, dispărând astfel cele 3 secții introduse de Spiru Haret, *clasică, reală și modernă*, abia după anul 1934, s-a revenit la liceul de opt clase, ultima clasă fiind reintrodusă facultativ din timpul guvernării Iorga, în anul 1931⁶. Clasa a VIII -a era împărțită în *secția literară și științifică*, asigurându-se astfel o minimă specializare a elevilor. De asemenea, se stabileau tipurile de școli, certificarea finalizării cursurilor liceale în urma bacalaureatului, se promova egalitatea de gen, mobilitatea profesională.

Modificările cadrului legislativ referitor la învățământul secundar au continuat cu adoptarea în 1929 a legii învățământului agricol și casnic, prelungirea în 1934 a duratei gimnaziului de la 3 ani la 4 ani, delimitarea între cursul inferior (gimnaziul) și cursul superior (liceul), schimbarea programelor analitice de studiu și a specializărilor din învățământul liceal teoretic, adoptarea, în 1936, a unor legi referitoare la organizarea și funcționarea învățământului secundar comercial și, respectiv, industrial, a școlilor profesionale și a școlilor de meserii. Tot din categoria școlilor din învățământul secundar făceau parte școlile normale de tipul seminariilor pedagogice, școlile de învățământ comercial, școlile pentru învățământ industrial, școlile pentru învățământ agricol și școlile militare, acestea din urmă fiind sub directa îndrumare a Ministerului de război⁷.

Legislația pentru învățământul secundar, deși încuraja egalitatea de gen, rămânea împărțită pe specializări dedicate băieților și fetelor, astfel pentru băieți erau licee speciale, *seminariile, școlile anuale, școlile comerciale, industriale, economice, școlile de meserii, școlile inferioare de agricultură, școlile de viticultură*, de tip școală profesională. Fetelor le erau rezervate următoarele tipuri de școli: *școli civile, normale, licee, școli profesionale și școli comerciale superioare*⁸. Începând cu anul 1937 sistemul educațional se organizează diferit în

---

⁶ Cătălin Botoșineanu, *Învățământul primar și secundar*, [https://biblioteca-digitala.ro/file:///C:/Users/PREDA%20ELENA/Downloads/Acta-Moldaviae-Septentrionalis-XVIII-2019_307%20\(1\).pdf](https://biblioteca-digitala.ro/file:///C:/Users/PREDA%20ELENA/Downloads/Acta-Moldaviae-Septentrionalis-XVIII-2019_307%20(1).pdf)

⁷ Constantin Anghelache, Mădălina Anghel, Iordan Petrescu, Emilia Gogu, *Evoluția centenară a învățământului în România* (București: Editura Economică, 2018), 58-82, https://www.aracis.ro/wp-content/uploads/2019/08/Evolutia_centenara_a_invatamantului_in_romania_2018.pdf.

⁸ În anul 1919 – existau 15 tipuri de școli secundare și profesionale, reglementate pe genuri: 10 școli destinate băieților și 5 tipuri de școli destinate fetelor, după anul 1935 numărul școlilor secundare sporește cu alte 20 de tipuri de școli secundare, numărul instituțiilor pentru învățământul secundar crește: 121 licee de fete, 75 de gimnazii mixte, 54 gimnazii de băieți, 22 gimnazii de fete, 24 școli normale de băieți, 41 de școli normale de fete, 31 de școli comerciale elementare de băieți, 47 de școli comerciale elementare de fete, 13 școli comerciale curs seral, 6 școli comerciale superioare de băieți, 51 de școli comerciale superioare de fete, 17 școli profesionale de fete gradele I, II, 69 de școli de meserii

licee, gimnazii, școli normale, școli comerciale, licee industriale sau școli de menaj. Emanciparea femeii prin educație secundară încă nu avea suport în societatea românească, rareori apăreau poziții ferme legate de această problemă, încă existau limite, manifestate chiar în rândul elitelor culturale⁹. După primii ani de reforme s-au simțit și rezultate cu privire la creșterea numărului de fete în licee¹⁰.

La nivel de coordonare națională erau statuate 15 regiuni geografice, fiecare reprezentată de un revizorat – inspectorat regional. (cf. Enciclopedia României, 1938).

Cel mai important aspect reformativ a constat în uniformizarea instrucției, până în anul 1928 fetele se puteau înscrie la universitate doar după pregătirea în privat și susținerea bacalaureatului la un liceu de băieți. Din anul 1928 programele de studiu au același conținut atât în liceele de băieți, cât și în școlile secundare. Se studiază disciplinele care pun în valoare caracterul național al statului: limba și literatura română, istoria și geografia țării, elemente de drept și legislație, urmate de discipline din arealul științelor socio-umane și exacte, se mențin diferențe doar în școlile cu predarea disciplinelor practice¹¹. Probele examenului de bacalaureat sunt comune, emanciparea se observă la nivel de consecințe.

În perioada interbelică, învățământul primar și secundar a fost organizat pe baza a cinci legi, toate elaborate în mandatul ministrului liberal C. Angelescu: *1924 - legea învățământului primar, 1925 - legea învățământului particular, 1928 - legea învățământului secundar, 1936 - legea învățământului industrial și legea învățământului comercial*¹².

Programe analitice pentru învățământul secundar. Principii și norme.

(Ministerul Instrucțiunii, al cultelor și artelor, Direcția Învățământului secundar, 1935)

elementare de băieți, 38 de școli de meserii elementare de fete, 94 de școli de meserii elementare de fete (...)(Sursa: *Enciclopedia României*, 1938).

⁹ Calypso Botez, Corneliu Botez, *Problema feminismului. O sistematizare a elementelor ei* (București: Tipografia Gutenberg, 1920), 8.

¹⁰ Anca Filipovici, "Învățământul secundar feminin în România interbelică: tendințe și evoluții," în *Educația publică și condiționările sale (Secolele XIX-XX)*, Catalina Mihalache - Leonidas Rados (Coordonatori) (Iași: Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, 2015), 331-348.

¹¹ Dimitrie Gusti, *Un an de activitate la Ministerul Instrucției, Cultelor și Artelor, 1932-1933* (București, 1934), 260.

¹² *Bibliografia pedagogică. Retrospectiva românească 1875-1948. Legislația învățământului*, vol. III. 1 (București: 1996), 6.

Programa analitică pentru învățământul secundar a apărut în Monitorul Oficial, cu numărul 191, partea I-a în 21 august 1934 și partea a II-a cu, numărul 353, în 4 Martie 1935. Programa era tipărită la imprimăriile statului, respectiv la Imprimeria Centrală și era pusă la dispoziția școlilor pentru învățământul secundar, gimnaziile și licee de băieți și fete.

Urmare analizei textului programei, se poate afirma că viziunea acesteia era de concepție modernă, bazată pe elemente de pedagogie europeană și principii care să susțină un sistem educațional moral, instructiv, deschis spre inovare, ba chiar deschis către conceptele moderne ale interdisciplinarității și transdisciplinarității. Nu era agreat învățământul mecanic, memorarea fără rost a conținuturilor, nu era permisă surmenarea elevilor prin exces de teme pentru acasă.

Noile principii ale educației din învățământul secundar sunt prezentate în introducerea programei, unde, de la bun început, se subliniază faptul că, „rolul școlilor secundare nu este acela de a îngrămădi fără măsură cunoștințe, multe devenite povară inutilă sau prilej de pretențiuni sarbede”¹³. Conform noii programe, școala avea menirea să pregătească tineri pentru țară, cu o cultură generală temeinică, capabili să-și asigure traiul și să contribuie la progresul statului roman. Se stabilea că educația și cunoașterea erau în slujba specificului național, acesta trebuia să asigure înțelegerea condițiilor prezentului și să proiecteze viitorul nației. De asemenea, în programă se stabilea o direcție clară în privința unei pregătiri care să interfereze cu partea aplicativă, deoarece se pleca de la premisa că, „educația nu se poate despărți de instrucție”¹⁴. Programa prevedea pentru fiecare clasă o oră de educație morală, obligatoriu, acordă o mai mare importanță activității dirigintelui și stăruie pentru aplicarea metodelor pedagogiei moderne. Se recomandă tratarea oricărei materii pornind de la exemple din viața de zi cu zi, de la exemple de viață ale oamenilor de seamă din istoria românilor, de la pedagogia lui Faraday, perseverența lui Milescu, omenia lui Pasteur, dragostea de țară a lui Ștefan cel Mare și recunoștința lui D’Alembert¹⁵.

Programa indică principalele capitole, obligatoriu de tratat, conținuturile rămân la alegerea profesorului și „vor fi adaptate după natura și numărul elevilor, după regiunea școlii”¹⁶. Principiile generale în alcătuirea programei analitice și fixarea normelor generale erau atributele legiuitorului, tratarea conținuturilor și educația erau atributele profesorului.

---

¹³ „Programa analitică pentru învățământul secundar (gimnaziile și licee de băieți și fete),” Ministerul Instrucțiunii al Cultelor și al Artelor, Direcția învățământului secundar, publicat în *Monitorul Oficial*, București: Imprimeria Centrală, 1935, 3.

¹⁴ *Programa analitică*, 4.

¹⁵ *Programa analitică*, 5.

¹⁶ *Programa analitică*, 5.

Principii ale programei analitice pentru învățământul secundar, 1935:

Principiul selecției cantitative și calitative a conținuturilor pentru fiecare materie în parte. Principiul cantitativ era fixat ca un raport între *timp* și *materie*, cu recomandarea de evitare a supraîncărcării școlarii, dar cu accent pe o temeinică asimilare a cunoștințelor. Principiul calității pornea de la criteriul următor: materiile, în diversitatea lor, să fie în programa învățământului secundar doar în măsura în care acestea puteau contribui la dezvoltarea aptitudinilor spirituale și fizice ale școlarii, în formarea unei personalități armonioase și deschise către viața socială.

Principiul echilibrului între partea umană și cea reală, se aplica conform dorinței de a dezvolta cultură generală a elevilor și doar la final de ciclu de învățământ secundar, respectiv în clasa a opta, când se urmărea îndreptarea elevilor spre *litere* sau spre *științe*.

Principiul aplicațiilor practice era menit să desăvârșească educația elevilor prin crearea de conexiuni între cunoștințe și aplicații din viața de zi cu zi.

Principiul adaptabilității la vârsta și puterea de înțelegere a elevilor. Acest principiu propunea o evoluție constantă pe cicluri de studiu a înțelegerii unor noțiuni, de la simplu la complex.

Principiul respectării timpului de lucru al elevilor căuta să remedieze neajunsul creat de surmenarea elevilor printr-un număr mare de teme, așa că, în alcătuirea orarului, directorii trebuiau să aibă în vedere, în primul rând, considerente de ordin pedagogic, distribuirea orelor profesorilor să fie echilibrată, la fel și compunerea orarului pe materii.

Principiul conexiunilor corelative între materii făcea posibil transferul de cunoștințe între materiile înrudite, consecința ar fi trebuit să fie o coordonare a învățării de tip „big picture”, ceea ce astăzi numim învățare interdisciplinară și transdisciplinară. Coordonarea acestor cunoștințe se recomanda a se face în mod convergent, prin lămuriri și completări ale unor noțiuni de bază comune.

Principiul echilibrului programei. Pentru a implementa acest principiu s-a urmat calea de mijloc, programa nefiind analitică până în cele mai mici detalii, dar cu titluri obligatorii, s-a urmărit ca, în final, programa să fie uniformă, indicând un minim de cunoștințe obligatorii, pentru fiecare clasă, pentru fiecare materie, această programă fiind denumită și *programă minimală*¹⁷. În introducerea programei se menționează că profesorului îi este lăsată toată libertatea în privința împărțirii materiei, analitic, pe lecții și pe ore. Se recomandau eliminarea rigidității și a

---

¹⁷ *Programa analitică*, 9.

autorității profesionale și crearea unui orizont deschis elevilor, spirit colaborativ, întemeiat pe stimă și încredere reciprocă.

Norme generale de punere în aplicare a programei pentru învățământul secundar

Conform principiilor mai sus enumerate, continuăm cu *prezentarea normelor generale*, pe care profesorul trebuia să le pună în aplicare pentru planul analitic dezvoltat:

Împărțirea materiei pe ore, potrivit condițiilor în care își desfășura activitatea, *recapitularea* la început de an școlar, reîmprospătarea materiei și eventual înlăturarea unor lacune, de asemenea se ținea cont de mijloacele și resursele pe care le oferă școala, regiunea și viața socială și culturală a acesteia. După etapa de *predare – învățare*, la sfârșitul anului școlar era necesar a se asigura timpul de recapitulare, care nu era prezentat ca un exercițiu de memorie, ci ca un moment de sinteză și aplicație a lucrurilor învățate.

Coordonarea activității pedagogice se realiza prin conferințe metodice la începutul anului școlar, în vederea coordonării planurilor analitice întocmite pentru diferite materii. Alte conferințe aveau loc pe parcursul anului și la sfârșitul anului școlar, în cadrul acestora era controlat modul în care se îndeplineau planurile analitice, se constata ce impact avea aplicarea principiilor selecționării și distribuirii materiei; tot în cadrul conferințelor se asigura încadrarea fiecărei materii în învățământul secundar, și potrivit principiului corelației, să producă efecte în realitate, „materiile nu pot rămâne izolate unele de altele”¹⁸, se făcea precizarea legiuitorului.

Integrarea educației elevului în viața neamului românesc era o altă normă, conform acesteia toate materiile trebuiau să urmărească ținta unei educații naționale.

Activarea elevului, motivarea acestuia, scoaterea din rolul de simplu ascultător și așezarea lui în activități de muncă comune, conform timpului școlar. În programă se subliniază următoarele: „metoda care dă școlarului totul de-a gata, ca un medicament ce nu trebuie decât înghițit, neglijează și duce cu timpul la atrofierea tocmai a facultăților intelectuale și spirituale, a căror a căror dezvoltare și fortificare este adevărata menire a școlii”¹⁹.

Metodele de predare trebuiau să fie potrivite cerințelor educative de activare a școlarilor, învățământ echilibrat între teorie și practică, bazat pe colaborarea

---

¹⁸ *Programa analitică*, 10.

¹⁹ *Programa analitică*, 11.

elevilor, profesorilor, sub coordonare consecventă a profesorului și cu atenție către fiecare copil în parte. Profesorul urmărea înclinațiile și însușirile școlărilor, stimulând individualitatea fiecăruia dezvoltând aptitudinile și facultățile diferite ale copiilor. Se precizează și faptul că, „în slujba școalei punem și puterea de memorizare a copilului, care, mai ales în epoca copilăriei, neobișnuit de mare”²⁰. Așadar, nici școala interbelică, nici cea contemporană nu exclud exercițiul memorării, însă propun o utilizare rațională a acesteia în slujba cunoașterii, mai cu seamă că în componența competenței, pe lângă dezvoltarea abilităților și formarea de atitudini, rămân cunoștințele, ele fiind cele care creează înțelegere și profunzime.

Diviziunea muncii și comunitatea de muncă implicau alte norme pentru elevi. Conform acestor norme erau organizate *comunități de muncă* pentru diferite materii, în care elevii participau voluntar și lucrau sub conducerea profesorilor, completând sau aprofundând, cunoștințele dobândite la orele de studii.

Comunitatea de muncă a profesorilor. Această comunitate devenea activă la întocmirea planului analitic, la coordonarea și controlarea planurilor analitice pe materii, în cadrul lor, directorul, organiza conferințele care reglau pe parcurs activitățile pedagogice, profesorii participau voluntar la această comunitate de muncă, iar conferințele erau organizate pentru corpul profesoral al școlii, dar și cu participarea altor profesori din alte localități, uneori cu părinții; toate întâlnirile aveau rostul de a aduce lămuriri și de a găsi soluții pentru problemele școlii. Erau încurajate și *comunitățile de muncă ale profesorilor care predau la aceeași clasă* sau la materii înrudite, cele care aveau interese comune, era încurajată asistarea reciprocă la ore, observarea desfășurării procesului de predare - învățare, se realizau comparații, se perfecționau metode pedagogice și se recomanda, „ca mai ales diriginții să asiste des la orele clasei pe care o conduceau”.

Utilizarea mijloacelor intuitive în învățământul activ prin lecții interdisciplinare erau posibile prin vizite organizate în fabrici, organizarea de excursii istorice sau de studii practice.

Educația regională cu privire la istorie, tradiții, obiceiuri, cultură, prin colectarea obiectelor de interes regional, înființarea de muzee școlare, cercetarea lucrărilor monografice, „fără transformarea învățământului în spectacol”²¹.

Temele elevilor și respectarea principiilor enumerate la începutul introducerii: materia se predă în întregime în clasă, temele pentru acasă se reduceau în mod simțitor, tehnica de lucru la fiecare materie se deprindea în clasă, tehnica

---

²⁰ *Programa analitică*, 12.

²¹ *Programa analitică*, 17.

folosirii instrumentelor de lucru, pregătirea textelor, iar pentru lucrările de acasă se aveau în vedere teme care erau folositoare elevilor. Aceste teme nu aveau rostul de a obține notă trimestrială, ele aveau rol de sinteză a materiei la final de capitol.

Educația morală. Legea învățământului secundar suplimentase cu o oră programa fiecărei materii cu disciplina *educație morală*, disciplină care trebuia să fie o preocupare de frunte pentru un licean. Educația morală, în final, se dorea a fi „rezultanta tuturor activităților profesorilor din liceu”²². Sugestiile metodologice propuneau *comunitățile de muncă și cercetășia*, ca activități cadru pentru elevi.

Organizarea bibliotecilor de clasă. Pentru această normă se făcea, în mod expres, recomandarea ca, în biblioteca școlară să fie achiziționate, în mod echilibrat, cărți de toate tipurile, nu numai cărți de literatură; biblioteca școlară trebuia să cuprindă cărți pentru vârsta fiecărui copil cu reprezentări asupra problemelor științifice, geografice, economice. Imperativ se cerea membrilor corpului didactic să pună în aplicare principiile expuse în programă, era încurajată opinia fiecărui profesor, promovarea ideilor și metodelor acestora. De asemenea, se recomanda comitetelor școlare să își continue munca de înzestrare cu mijloace necesare funcționării școlilor, să fie alături de corpul didactic în toate acțiunile propuse de aceștia.

Concluzii

În spațiul educațional românesc, învățământul secundar a trecut prin diferite modificări de paradigmă, după 1919, având ca principală responsabilitate formarea unei națiuni cu o cultură generală profundă, formată pentru învățământul universitar și pregătită pentru ridicarea gradului de educație, la nivelul întregii țări. Conform curentelor pedagogice ale vremii, învățământul secundar se prezenta ca o școală de tip intelectualist, dar cu randament sub așteptări, motiv care a determinat introducerea examenelor la sfârșitul fiecărui an școlar și a examenului de bacalaureat în anul 1925, în speranța creșterii calității actului educațional și, în consecință, de a avea absolvenți foarte bine pregătiți. Impactul produs de aceste modificări a condus la sporirea învățământului filosofic, începând cu anul 1926, în ideea formării elevilor în spiritul concepțiilor despre lume și viață, ca urmare a constatării că tinerii erau dezorientați, din punct de vedere profesional. Acest tip de învățământ, axat pe teoretizare, s-a dezvoltat în defavoarea învățământului real, ajungându-se în prima jumătate a secolului al-XX-lea la constatarea că în România erau pregătiți prea mulți funcționari și prea puțini „oameni cu meserie”. Abia după

---

²² *Programa analitică*, 18.

marea criză economică din anul 1931 liceul capătă orientare practică, iar din anul 1934 se revine la forma veche de liceu, ca școală de cultură generală, o școală de selecție a elitelor intelectuale.

Școlile normale cunosc o evoluție numerică constantă, imediat după război, în conformitate cu ideile democratice și necesitățile socio-politice care cereau un cetățean educat, capabil să gestioneze cele două consecințe ale reforme electorale și agricole, votul și proprietatea. *Școala normală*, în general, a participat intens la creșterea nivelului educațional, în special în mediul rural, mai ales în condițiile în care crește și numărul învățătorilor și numărul școlilor normale, astfel că, în perioada interbelică se ajunsese la 111 școli normale, aproximativ câte două școli în fiecare județ, fiecare școală și-a dublat numărul de clase, numărul anilor de studii crește de la șase ani, la șapte ani, prin legea din 1924 și de la șapte ani, la opt ani, în 1931.

În anul 1931 ministerul educației constată că școlile normale au prea mulți absolvenți, posturile erau reduse și singura soluție viabilă a fost aceea de reducere a școlilor normale la 27 de școli de băieți, din care una avea și curs inferior, la Năsăud, iar altă curs superior, la Gherla, și 22 școli normale de fete, din care trei sunt speciale pentru învățământul din *grădina de copii*. Scăderea numărului de școli normale nu a fost cea mai bună decizie, în condițiile în care, programele de studiu din aceste școli s-au dezvoltat sunt imboldul mai multor ideologii, propunând modele educaționale variate, absolut necesare în contextul istoric creat de Marea Unire, de exemplu: *ideologia muncii*, susținută de Simion Mehedinți și *ideologia școlii active*, conform pedagogiei lui Foerster, (*L'éthique et la pédagogie morale* de Fr. W. Foerster) sau *pedagogia morală*, la un rang important, influențată de *pedagogia psihologică individualistă*. Individualismul se concentra pe formarea individului și pleca de la premisa fundamentală că individul uman este de o importanță primordială în societate. Societatea fiind formată din indivizi educați, avea toate șansele să devină o societate educată.

BIBLIOGRAFIE

- Anghelache, Constantin, Mădălina Anghel, Iordan Petrescu, Emilia Gogu. *Evoluția centenară a învățământului în România*. București: Editura Economică, 2018. https://www.aracis.ro/wpcontent/uploads/2019/08/Evoluția_centenara_a_invatamantului_in_romania_2018.pdf.
- *Bibliografia pedagogică. Retrospectiva românească 1875-1948. Legislația învățământului*, vol. III. 1. București: 1996.
- Botez. Calypso, Corneliu Botez. *Problema feminismului. O sistematizare a elementelor ei*. București: Tipografia Gutenberg, 1920.

- Botoșineanu, Cătălin, „Învățământul primar și secundar.” [https://biblioteca-digitala.ro.file:///C:/Users/PREDA%20ELENA/Downloads/Acta-Moldaviae-Septentrionalis-XVIII-2019_307%20\(1\).pdf](https://biblioteca-digitala.ro/file:///C:/Users/PREDA%20ELENA/Downloads/Acta-Moldaviae-Septentrionalis-XVIII-2019_307%20(1).pdf)
- *Enciclopedia României*, 1938.
- Filipovici, Anca. “Învățământul secundar feminin în România interbelică: tendințe și evoluții.” În *Educația publică și condiționările sale (Secolele XIX-XX)*. Catalina Mihalache - Leonidas Rados (Coordonatori), 331-348. Iași: Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, 2015.
- Gusti, Dimitrie. *Un an de activitate la Ministerul Instrucției, Cultelor și Artelor, 1932-1933*. București: 1934.
- Pavelescu, Florin Marius. *Învățământul din România în perioada 1919-2017*. București: Academia Română, Institutul Național de Cercetări Economice, 2018.
- „Programa analitică pentru învățământul secundar (gimnaziile și liceele de băieți și fete).” Ministerul Instrucțiunii al Cultelor și al Artelor, Direcția învățământului secundar. *Monitorul Oficial*. București: Imprimeria Centrală, 1935.
- Schifirneț, Constantin. *Dr. Constantin Angelescu: idei novatoare și acțiuni de dezvoltare a învățământului*. Buzău: Editura Editgraph, 2008.